

STRESZCZENIE

Wstęp:

Zachowania zdrowotne są efektem postawy jednostki wobec zdrowia, w szczególności poczucia odpowiedzialności za swoje zdrowie. Istotną rolę w wyborze zachowań zdrowotnych pełni umiejscowienie kontroli zdrowia. Charakteryzuje się ono przekonaniem o możliwości wpływania na stan własnego zdrowia. Niewątpliwie czas pandemii COVID-19 przyczynił się do zmiany zachowań zdrowotnych społeczeństwa.

Cel główny:

Celem pracy była ocena poczucia koherencji i umiejscowienia kontroli zdrowia i zachowań zdrowotnych u osób szczepionych z powodu COVID-19.

Material i metody:

Badania zostały przeprowadzone w Punkcie Szczepień przy Szpitalu Tymczasowym - Hala Widowiskowo-Sportowa Netto Arena w Szczecinie w okresie od 01.06.2021r. do 16.08.2021r. W pracy wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego z użyciem autorskiego kwestionariusza ankiety oraz standaryzowanych narzędzi badawczych, tj. IZZ, SOC-29, MHLC. Do badań włączono 472 osoby w średnim wieku $47,42 \pm 14,4$ lat (Mediana: 50 lat; IQR: 21,0-68,0 lat), w większości były to kobiety ($n=273$; 58,1%).

Wyniki:

Analiza poszczególnych kategorii zdrowotnych wykazała, że w badanej grupie najniższy średni wynik uzyskano w zakresie praktyk zdrowotnych (20,43), a najwyższy w pozytywnym nastawieniu psychicznym (22,11). Średni poziom ogólny zachowań zdrowotnych wyniósł 84,88. W Wielowymiarowej Skali Umiejscowienia Kontroli Zdrowia, badani uzyskali najwyższy średni wynik (26,60) w wymiarze wewnętrznym, czyli decydujący wpływ na własne zdrowie mają oni sami. Mniejsze znaczenie przypisywali wymiarowi zewnętrznemu (23,94), a najmniejszy wpływ przypadkowi (21,70). W badanej grupie średni wynik poziomu zrozumiałości wyniósł 46,94, nieco niższe wyniki uzyskali respondenci w zakresie zaradności (38,04) i sensowności (30,44). W zakresie globalnego poziomu SOC uzyskano średni wynik 115,43 przy odchyleniu standardowym 14,61.

Wnioski:

1. Czynniki motywującymi badanych do szczepienia przeciw COVID-19 były lęk przed narażeniem innych, chęć powrotu do życia społecznego, strach przed zachorowaniem

oraz zwiększona mobilność i konieczność zatrudnienia. 2. Zachowania zdrowotne osób szczepiących się przeciw Covid-19 ogniskują się przede wszystkim na pozytywnym nastawieniu psychicznym i praktykach zdrowotnych. W ocenie szczepiących się przeciw COVID-19 dominowała wewnętrzna lokalizacja kontroli zdrowia przejawiająca się przekonaniem, że ich stan zdrowia uzależniony jest od nich samych. Poczucie koherencji szczepiących się ogniskuje się przede wszystkim na zrozumiałości, mniej istotnie na zaradności i sensowności. 3. Motywacja do szczepień nie była uzależniona od płci, posiadania potomstwa, czy faktu wspólnego zamieszkiwaniem z rodziną. Strach przed zachorowaniem wskazywały częściej osoby starsze, natomiast lęk osoby z wyższym wykształceniem. Sprecyzowane zdanie na temat motywacji do szczepienia miały istotnie częściej osoby, które samodzielnie podejmowały decyzję o zaszczepieniu i zamieszkują duże miasta. Osoby będące w związku precyzują definitywnie swoje zdanie na temat lęku przed narażeniem innych. 4. Kobiety, zwłaszcza starsze, cechowały się wyższym wskaźnikiem zachowań zdrowotnych. Natężenie tej cechy było wyższe u osób z większą liczbą posiadanego potomstwa oraz osób podejmujących decyzję o zaszczepieniu się samodzielnie. 5. Umiejscowienie kontroli zdrowia u starszych badanych, z niższym wykształceniem oraz posiadających potomstwo istotnie częściej uzależnione było od czynników zewnętrznych i przypadku. Umiejscowienie kontroli zdrowia było także zależne od osobistych motywacji do szczepienia, przy czym osoby deklaruje lęk przed zarażeniem innych oraz strach przed zachorowaniem uzyskiwały wyższe wartości w wymiarze zewnętrznym. 6. Poczucie koherencji było niższe u kobiet, natomiast wyższe u osób starszych, a jego poszczególne determinanty były uzależnione od wykształcenia i posiadania potomstwa, a także motywatorów szczepienia. 7. Natężenie zachowań zdrowotnych było dodatnio skorelowane z każdym wymiarem umiejscowienia kontroli zdrowia poza wpływem przypadku na własne zdrowie. Parametr ten jest istotnie dodatnio związany z całościowo ujętym poczuciem koherencji i poczuciem zrozumiałości, zaś ujemnie z poczuciem sensowności. Każdy z wymiarów umiejscowienia kontroli zdrowia jest dodatnio skorelowany z poczuciem koherencji i jego składowymi.

Słowa kluczowe: COVID-19, szczepienie, zachowania zdrowotne, poczucie koherencji, umiejscowienie kontroli zdrowia

ABSTRAKT

Background:

Health behaviors are the result of an individual's attitude towards health, and in particular the sense of responsibility for one's health. An important role in the choice of health behaviors is played by the *health locus of control*, which reflects people's beliefs that their health is controlled by internal or external factors. Undoubtedly, the COVID-19 pandemic has contributed to a change in the public's health behaviors.

The main aim of the study:

The aim of the study was to assess the sense of coherence and locus of health control and health behavior of people vaccinated against COVID-19.

Material and methods:

The study was conducted at the Vaccination Point at the Temporary Hospital of the Netto Arena Sports and Entertainment Hall in Szczecin from March 1st, 2021 to July 16th, 2021. This survey-based study was performed using the author's questionnaire and standardized research tools, namely The Health Behavior Inventory (HBI), The Sense of Coherence Questionnaire (SOC-29), and The Multidimensional Health Locus of Control (MHLC). The study involved 472 subjects at the mean age of 47.42 ± 14.4 years (Median: 50 years; IQR: 21.0-68.0 years), most of whom were women ($n = 273$; 58.1%).

Results:

The lowest mean HBI score was obtained for health practices (20.43), and the highest—for positive mental attitude (22.11). The average overall level of health behaviors was 84.88. On The MHLC scale, the highest average score (26.60) was obtained for the *internality* dimension, which reflected the respondents' belief in their ability to influence their own health. The dimensions of *powerful others externality* (23.94) and *chance externality* (21.70) were scored lower. On The SOC-29 scale, the average comprehensibility score was 46.94, slightly lower scores were obtained for manageability (38.04) and meaningfulness (30.44). The total mean SOC-29 result was 115.43 with a standard deviation of 14.61.

Conclusions:

1. Factors motivating respondents to get vaccinated against COVID-19 were: anxiety about exposing others to the disease, the desire to return to social life, fear of getting sick, increased mobility, and the need for employment. 2. Health behaviors of people getting

vaccinated against COVID-19 primarily focused on positive mental attitude and health practices. Most of the respondents were convinced that their health depended on themselves (internal health locus of control). Their sense of coherence focused primarily on comprehensibility, less on manageability and meaningfulness.

3. Motivation for vaccination did not depend on sex, having children, or living with family. Fear of getting sick was more often indicated by elderly people, and anxiety by those with higher education. Those who made the decision to vaccinate on their own, and who lived in large cities were more likely to explain their motivation for vaccination. People in a relationship expressed their anxiety about exposing others to the risk of contracting COVID-19.

4. Women (especially older ones), as well as people with a larger number of offspring, and those who decided to vaccinate themselves were characterized by a higher frequency of healthy behaviors.

5. Considering the health locus of control, older respondents, those with lower education, and those with offspring significantly more often indicated *powerful others externality* and *chance externality*. The health locus of control was also related to personal motivation for vaccination, with people who were anxious about infecting others, and those afraid of getting sick scored higher on externality.

6. Women were found to have a lower and the elderly—a higher sense of coherence. Its individual determinants depended on education, having children, and motivation for vaccination.

7. The frequency of health behaviors was positively correlated with each health locus of control except for *chance externality*. This parameter was significantly positively correlated with the overall sense of coherence and comprehensibility, while negatively with meaningfulness. Each dimension of locus of health control is positively correlated with the sense of coherence and its components.

Key words: COVID-19, vaccination, health behaviors, sense of coherence, locus of health control